

Există sau nu deosebire între conceptele „muncă” și „forță de muncă,” „piața muncii” și „piața forței de muncă”?

Andrei BLANOVSCI,
doctor în științe economice, conferențiar universitar,
Academia de Administrare Publică

SUMMARY

The purpose of this article is the highlighting of the difference between the economic categories „work” and „workforce;” „wares” and wares-workforce.” Here are examined the unity and distinction of this categories and „exchange value” of the wares-workforce; „needed work” and „extrawork”; content and peculiarities of labor market.

Key words: publicity; favorable climate; market infrastructure; marketing.

Unitatea și deosebirea dintre muncă și forța de muncă. Unul dintre marii gânditori din Grecia Antică, Sofocle, afirma că „nimic nu se izbândește fără muncă.” În sec. al XVII-lea al erei noastre, economistul englez William Petty scria că „munca este tatăl, iar natura – mama tuturor lucrurilor.” Fondatorul doctrinei liberalismului economic clasic, Adam Smith, a mers mai departe. Autorul scrie în opera sa „**Avuția națiunilor. Cercetare asupra naturii și cauzelor ei**” (1776): „Munca anuală a oricărei națiuni constituie fondul care dintodeauna o aprovizionează cu toate bunurile necesare și de înlesnire a traiului, pe care le consumă anual și care constau, totdeauna, fie din produsul imediat al acelei munci, fie din ceea ce se cumpără cu acel produs, de la alte națiuni.” [1, p. 3]

Și totuși, ce este munca și ce reprezintă forța de muncă? În cele ce urmează vom încerca să clarificăm aceste probleme de o deosebită importanță în condițiile economiei de piață, probleme care sunt examinate insuficient în literatura de specialitate. În viziunea noastră, aceasta se ex-

plică prin faptul că unii analiști identifică intenționat aceste două noțiuni distincte, iar alții, din lipsă de cunoștințe, ocolesc delimitarea conținutului lor adevărat.

Munca este activitatea conștientă, deci specific umană, îndreptată spre un anumit scop: obținerea bunurilor materiale sau a serviciilor pentru satisfacerea nevoilor crescânde ale oamenilor. În procesul de muncă, omul beneficiază de aptitudinile sale fizice și intelectuale, experiența și cunoștințele acumulate, adică capacitatea sa de a munci, forța de muncă.

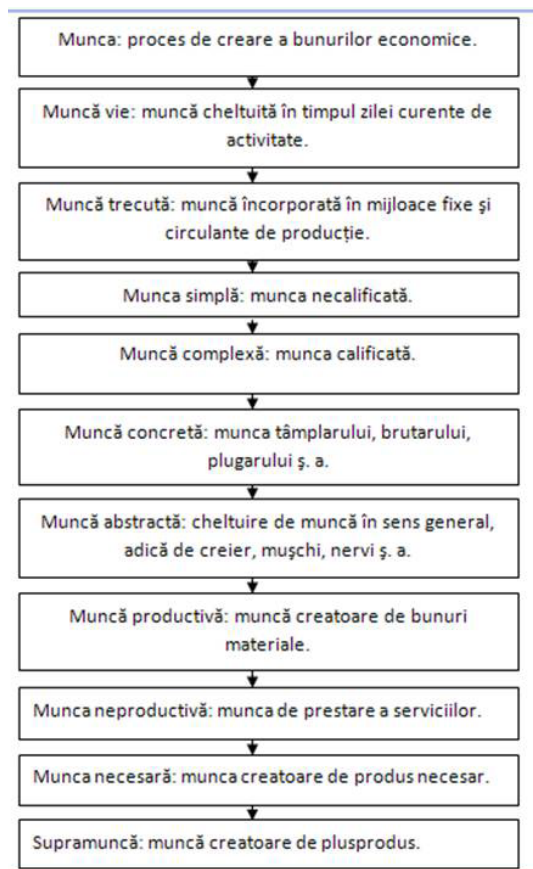
Procesul muncii creatoare de bunuri materiale sau imateriale presupune existența a trei elemente:

1. Omul (muncitorul) cu capacitatea de a munci.
2. Obiectul muncii (materii prime, materiale, combustibil ș. a.).
3. Mijloace de muncă (mașini, utilaje, instrumente ș. a.) cu ajutorul cărora muncitorul acționează asupra obiectului muncii, asigurând, astfel, producerea bunurilor necesare pentru îndeplinirea nevoilor curente și de perspectivă.

Munca constituie baza existenței și dezvoltării societății omenești, condiția veșnică și naturală a vieții oamenilor. Munca a avut o importanță majoră în procesul de formare a omului însuși. Datorită muncii, omul a început să confecționeze unelte de muncă și a putut să-și dezvolte aptitudinile fizice și intelectuale, care au contribuit și contribuie la dezvoltarea progresului economic și social al omenirii.

Munca se manifestă în mai multe forme, principalele fiind: *munca vie*, *munca trecută*, *munca simplă*, *munca complexă*, *munca concretă*, *munca abstractă*, *munca productivă*, *munca neproductivă*, *munca necesară*, *supramunca* ș. a. În mod grafic, aceste forme sunt prezentate în schema de mai jos.

Schema 1. Formele de manifestare a muncii.

Sursă. Elaborată de autor.

Așadar, munca constituie însuși procesul de producere a bunurilor necesare satisfacerii nevoilor crescânde ale oamenilor, iar forța de muncă reprezintă totalitatea aptitudinilor fizice și intelectuale care există în organismul, în personalitatea vie a omului, și pe care el le pune în funcțiune atunci, când creează bunuri de un fel oarecare. În aceasta constă deosebirea esențială dintre muncă și forța de muncă.

Aptitudinile fizice și intelectuale puse în mișcare în procesul muncii au existat dintotdeauna. Forța de muncă în calitate de marfă însă nu există decât în condițiile economiei de piață. În cadrul acestei forme de activitate economică, majoritatea absolută a bunurilor materiale și a serviciilor îmbracă forma de marfă, marfă devine deci și forța de muncă. În acest sens, economia de piață nu este altceva decât o „uriasă îngrădărire de mărfuri.” Dar ce este marfa și care sunt proprietățile sale?

Marfa și proprietățile sale. Marfa reprezintă produsul muncii omenești destinate satisfacerii unor nevoi ale altor persoane decât ale producătorilor. Orice marfă este unitatea dialectică a două proprietăți: *valoarea de întrebuințare* și *valoarea*.

Valoarea de întrebuințare înseamnă ansamblul însușirilor unui bun care fac din acesta o utilitate. Aceste însușiri decurg atât din calitățile substanței mărfii, cât și din cele ale condițiilor speciale în care s-a desfășurat procesul muncii pentru a produce marfă.

Valorile de întrebuințare sunt, în același timp, purtătorii materiali ai valorilor de schimb. Acestea reprezintă proporția, raporturile în care valorile de întrebuințare diferite se schimbă între ele. Pentru a determina natura și dimensiunea acestui raport de schimb, să recurgem la următorul exemplu: un chintal de grâu se schimbă pe X chintale de bumbac. Ce înseamnă această ecuație? Că un element comun de aceeași mărime există în două obiecte diferite. Acest element comun nu este altce-

va decât cantitatea de muncă omenească cheltuită în procesul de producere a acestor obiecte. Cele două obiecte sunt egale deci cu un al treilea element, care în sine nu este nici unul, nici celălalt.

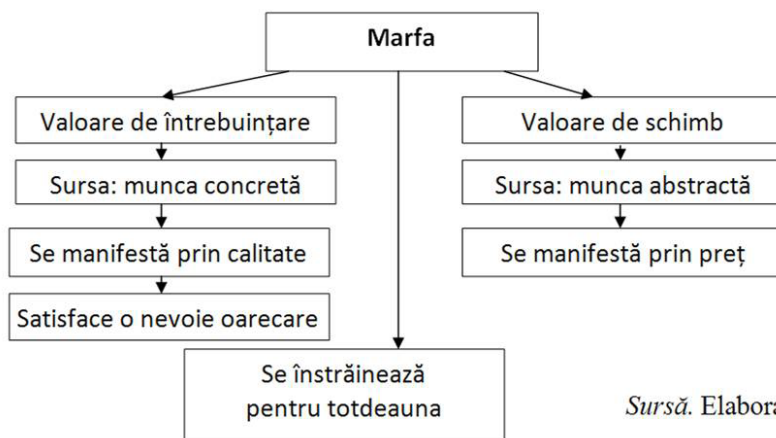
Dacă facem abstracție de valoarea de întrebuințare a substanței mărfurilor, nu le mai rămâne decât o singură calitate, cea de a fi produse ale muncii, adică de cheltuire de forță de muncă umană, indiferent de forma în care se efectuează aceasta.

Elementul comun care apare în raporturile de schimb al mărfurilor este **valoarea**. Ea reprezintă munca omenească încorporată, materializată în marfă. În mod grafic, cele menționate sunt prezentate în schema 2.

și obiecte de muncă, îndreptată spre un scop anumit, având ca rezultat o valoare de întrebuințare. Această muncă se numește *muncă concretă*.

Deosebirea valorilor de întrebuințare este condiționată de faptul că ele se manifestă ca produse ale diferitelor feluri de muncă concretă (munca minerului, munca jurnalistului, munca brutarului, munca țesătorului etc.). Anume caracterul specific al muncii concrete al fiecărui producător de mărfuri face să se deosebească munca acestuia de cea a unui alt producător de mărfuri. Această deosebire este cauzată în mod inevitabil de deosebirile dintre obiectele muncii, uneltele de muncă, scopul și rezultatul specific al muncii; gradul de eficiență a muncii con-

Schema 2. **Elementele constitutive ale mărfii.**

Sursă. Elaborată de autor.

Munca concretă și munca abstractă. Dublul caracter al mărfii ca valoare de întrebuințare și valoare de schimb este determinat de dublul caracter al muncii întruchipate în marfă ca *muncă concretă* și *muncă abstractă*.

Munca concretă a oricărui producător are, întâi de toate, o determinare calitativă. Ea presupune o anumită calificare, o anumită experiență, un scop bine precizat, un rezultat specific. Activitatea producătorului de mărfuri se desfășoară într-o formă specială, cu anumite unelte

crete constituie izvorul bogăției reale a societății.

Dacă se face abstracție de modul specific în care se desfășoară munca omenească, aceasta apare ca un consum de muncă în sens fiziologic, adică consum de creier, de mușchi, de nervi ș. a. Din acest punct de vedere, munca apare ca **muncă abstractă**. Anume această muncă creează valoarea de schimb a mărfii.

Cheltuirea energiei musculare și nervoase de către oameni persistă încontinuu, dar numai atunci când oamenii pro-

duc bunuri în vederea vânzării lor (produc deci mărfuri), cheltuirea fiziologică devine și înseamnă *muncă abstractă*. Ulterior, numai schimbul de mărfuri poate stabili, dacă munca producătorului respectiv este necesară societății și constituie o părticică a *muncii socialmente necesare*. Comparând diferite produse ale muncii lor, oamenii, în procesul schimbului, cumpără, astfel, forța de muncă consumată pentru producția mărfurilor.

Munca concretă și munca abstractă nu sunt munci diferite, ci aceeași muncă privită din două unghiuri diferite. Orice muncă este, pe de o parte, un consum de forță de muncă umană, în sens fiziologic, și în această calitate a ei de muncă omenească, reală sau abstractă, ea creează valoarea mărfurilor. Orice muncă este, pe de altă parte, cheltuire de forță de muncă umană într-o formă specială, în vederea unui anumit scop, și în această calitate a ei de *muncă utilă concretă* ea produce valori de întrebuințare. [2, p. 86]

Munca simplă și munca complexă.

Din punctul de vedere al nivelului de pregătire profesională există *muncă simplă* și *muncă complexă*.

Munca simplă este munca care nu cere de la lucrător o pregătire, o calificare specială; muncă necalificată. Ritmurile rapide ale progresului tehnic și creșterea nivelului de instruire a populației conduc treptat la reducerea deosebirilor dintre munca necalificată și cea calificată.

Munca complexă este munca care necesită o pregătire specială a lucrătorilor. Munca complexă poate fi definită ca muncă simplă înmulțită (potențială). O oră de muncă complexă poate echivala cu câteva ore de muncă simplă. În condițiile economiei de piață toate tipurile de muncă complexă (calificată) se reduc la muncă simplă. Mărimea valorii mărfii este determinată, de fapt, de cantitatea necesară de muncă simplă. Acest principiu se află și la baza remunerării muncii salariate. Dife-

ritele proporții în care diversele feluri de muncă se reduc la munca simplă ca la unitatea lor de măsură se stabilește pe baza cererii și ofertei pe piața respectivă.

Impactul timpului socialmente necesar de muncă asupra mărimii valorii mărfii. Dacă conținutul valorii îl reprezintă munca umană, atunci mărimea acestei valori nu poate fi determinată decât de cantitatea de muncă creatoare de valoare. Munca, adică procesul de creare a mărfii, se desfășoară în timp care, la rândul său, se măsoară cu ora, ziua ș. a.

Producătorii de mărfuri lucrează însă în condiții diferite, în funcție de situațiile individuale de activitate și de pregătirea profesională specifică fiecăruia. Lenea și neîndemânarea, lungind durata muncii, nu măresc și valoarea mărfii. Pentru ca lucrurile să fie clare, fondatorii teoriei valorii bazate pe muncă au precizat că valoarea mărfurilor nu este dată de timpul de muncă individual necesar pentru producerea lor, ci de timpul de muncă socialmente necesar.

Timpul de muncă socialmente necesar este considerat timpul de muncă necesar pentru a produce o valoare oarecare de întrebuințare, în condițiile de producție existente, normale din punct de vedere social și cu media socială de îndemânare și intensitate a muncii. Mai mult, timpul de muncă socialmente necesar nu este o medie aritmetică a timpilor individuali, ci timpul condițiilor normale din punct de vedere social, adică timpul de muncă în care se produc majoritatea mărfurilor de o anumită menire (speță).

Timpul de muncă socialmente necesar nu este o mărime fixă, dată odată pentru totdeauna. El este un produs al dezvoltării social-economice și se modifică odată cu orice schimbare, în forța productivă a muncii, adică cu orice schimbare în sporierea înzestrării tehnice și tehnologice a muncii. Cu cât e mai înalt nivelul tehnico-tehnologic al muncii, cu atât e mai redus

timpul de muncă necesar pentru producerea unui articol de marfă, cu atât e mai mică cantitatea de muncă întruchipată în el, cu atât e mai mică valoarea lui.

Așadar, la baza mărimii valorii mărfii nu stau cheltuielile de timp de muncă necesare pentru producerea ei, ci cheltuielile de timp de muncă socialmente necesare pentru crearea acesteia.

Marfa - forță de muncă. Prin forța de muncă sau capacitatea de a munci se înțelege, după cum s-a menționat, totalitatea aptitudinilor fizice și intelectuale, care există în organismul, în personalitatea vie a omului și pe care el le pune în funcțiune atunci când produce bunuri materiale sau prestează servicii de un fel oarecare.

Capacități fizice și intelectuale puse în mișcare au existat dintotdeauna. Forța de muncă în calitate de marfă nu există însă decât în condițiile economiei de piață. Aici sunt îndeplinite concomitent două condiții necesare:

1) Posesorul forței de muncă este liber din punct de vedere juridic pentru a-și putea vinde forța - unica sa marfă pe un timp determinat, capacitatea de a munci.

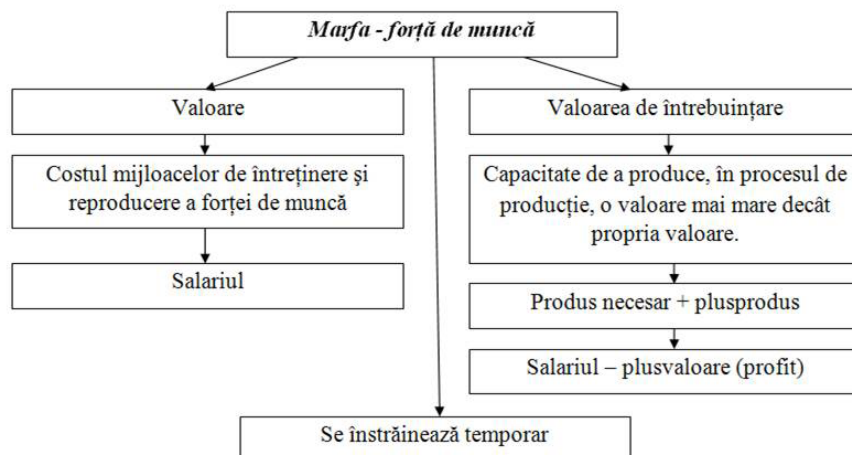
2) El este liber din punct de vedere economic – nu posedă mijloace de producție prin utilizarea cărora să-și asigure existen-

ța. În virtutea acestui fapt, proprietarul forței de muncă este nevoit s-o vândă pentru un interval de timp oarecare în schimbul unei sume de bani denumită salariu.

Ca orice altă marfă, marfa-forță de muncă este supusă legii valorii, are deci valoare și valoare de întrebuințare.

Valoarea forței de muncă este determinată de cheltuielile de muncă socialmente necesare pentru producerea și reproducerea sa. Fiind legată de existența și supraviețuirea organismului viu al omului, de starea situării sale la dispoziția angajatorului, la standarde crescânde de trai, structura valorii forței de muncă include: valoarea mijloacelor de subzistență necesare lucrătorului și membrilor familiei sale, inapți de muncă, cheltuielile legate de perfecționarea profesională, cheltuielile pentru transport ș. a. Spre deosebire de alte mărfuri, valoarea forței de muncă este un dat istoric. Ea depinde de condițiile istorice ale folosirii sale. Epoca, tradițiile, comportamentul și particularitățile consumului, nivelul de dezvoltare economică și socială, nivelul de cultură pot face ca valoarea să varieze în timp și spațiu. Mai remarcăm că limita minimă a valorii forței de muncă o formează costul mijloacelor de trai propriu-zise, indispensabile supra-

Schema 3. **Particularitățile mărfii-forță de muncă.**

Sursă. Elaborată de autor.

viețuirii, adică acel minimum necesar de trai sub care însăși existența omului este pusă sub semnul întrebării. Este cunoscut faptul că în Republica Moldova atât salariul mediu lunar, cât și minimul de existență sunt cele mai mici din țările Europei.

Valoarea de întrebuințare a mărfii-forță de muncă reprezintă capacitatea sa de a produce, în procesul activității economice pentru care este angajată, o valoare mai mare decât propria sa valoare, de a produce plusvaloare.

Pentru această calitate a ei, proprietarul mijloacelor de producție o angajează. (Cele menționate sunt prezentate grafic în schema 3).

Deci *forța de muncă* și *munca* sunt categorii economice diferite: *forța de muncă* este capacitatea omului de a munci, pe când *munca* constituie însuși procesul de creare a mărfurilor. *Munca* nu poate servi ca obiect de vânzare-cumpărare, nu este marfă. Dacă s-ar presupune că *munca* este o marfă, aceasta ar trebui să aibă valoare. Atunci această valoare ar trebui măsurată. Dar cu ce? Poate cu valoarea produsului în care este încorporată *munca*? Dar, după cum se știe, valoarea mărfii se măsoară ea însăși cu cantitatea de *muncă* cheltuită pentru producerea ei. Deci afirmația că valoarea *muncii* se măsoară prin *muncă*, nu este decât o tautologie banală: e ca și cum ai spune că un kilogram de bumbac cântărește un kilogram de bumbac. În afară de aceasta, dacă valoarea *muncii* s-ar măsura, într-adevăr, cu valoarea produsului creat de ea, lucrătorul ar trebui să primească pentru *munca* sa sub formă de salariu întreaga valoare creată de el. Atunci însă posesorului mijloacelor de producție nu i-ar mai rămâne niciun surplus de venit peste salariul plătit salariatului, iar producția de mărfuri ar pierde orice sens.

În realitate, pe piața forței de muncă, angajatorului îi este opusă în mod nemijlocit nu *munca*, ci *forța de muncă*. Se vinde și se cumpără nu *munca*, ci *forța*

de muncă a persoanelor apte de muncă, lipsite de mijloace de producție și aflate în căutarea unui loc de muncă. Așa se explică deosebirea esențială dintre *muncă* și *forța de muncă*.

Dacă ceea ce vinde salariatul nu este *munca*, timpul său de muncă, ci capacitatea sa de a munci, atunci și locul unde se negociază prețul forței de muncă – salariul – trebuie să fie numit piața forței de muncă și nu piața *muncii*, așa cum o mai numesc astăzi unele persoane incompetente în materie.

Abordări conceptuale privind definirea pieței forței de muncă. În teoria și practica economică este utilizat atât conceptul de „piața *muncii*,” cât și cel de „piața forței de muncă.” Prezentăm doar câteva din aceste concepte.

Dicționarul de științe economice definește „piața *muncii*” ca un ansamblu de ofertanți și de solicitanți, care interacționează în vederea determinării prețurilor și/sau cantităților de muncă. [6, p. 13] În viziunea autorilor *Dicționarului de economie*, piața *muncii* este noțiunea ce desemnează întâlnirea cererii cu oferta de muncă, stabilirea pe această bază a condițiilor pentru angajarea salariaților. [7, p. 67] „*Piața muncii reprezintă locul abstract (sau spațiul economic) în care se întâlnesc cererea de muncă (de locuri de muncă) cu oferta de muncă. Pe această piață au loc negocierile între cumpărătorul și vânzătorul forței de muncă.*” [8, p. 173]

În altă lucrare găsim: „*Piața muncii sau piața forței de muncă poate fi definită, înainte de toate ca spațiul economic în care se întâlnește, se confruntă și se negociază în mod liber cererea de forță de muncă (angajatorii în calitate de cumpărători, și oferta, reprezentată prin posesorii de forță de muncă.*” [8, p. 276] Sau: „*Confruntarea dintre cererea și oferta de forță de muncă într-un anumit interval de timp și într-un anumit spațiu, care finalizează prin vânzarea-cumpărarea de forță de muncă în schimbul unui*

preț numit salariu, poartă denumirea de piața muncii.” [9, p. 67]

Enumerarea abordărilor poate continua la nesfârșit, dar și cele menționate arată confuzia în definirea pieței forței de muncă. O astfel de confuzie are la bază, în opinia noastră, înțelegerea diferită a obiectului pieței respective. Unii consideră ca obiect al negocierilor *munca*, alții – *forța de muncă*.

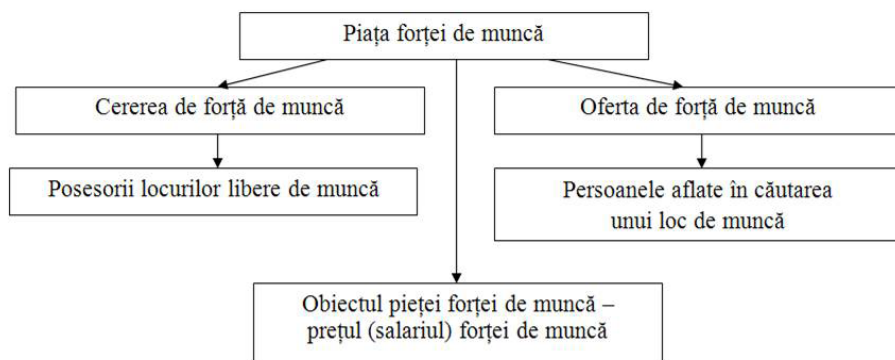
În viziunea noastră, „piața forței de muncă reprezintă ansamblul relațiilor ce apar între deținătorii mijloacelor de producție, în calitate de cumpărători de forță de muncă, și posesorii de forță de muncă, în calitate de vânzători ai acestei mărfi specifice.” Obiectul pieței respective îl constituie negocierea în mod liber a prețului forței de muncă numit salariu, în funcție de performanțele celor ce sunt angajați. În mod grafic, piața forței de muncă este reprezentată în schema 4.

În realitate aceasta este o piață de înșelăciuni. De ce? Răspunsul este următorul.

Ca orice marfă, forța de muncă are valoare și valoare de întrebuințare. Valoarea de întrebuințare a mărfii-forță de muncă dispune de capacitatea să producă, în procesul de producție pentru care este angajată, o valoare mai mare decât propria sa valoare, să producă plusvaloare. Acest surplus de valoare este însușit de angajatorul forței de muncă, indiferent dacă acesta este o persoană fizică, persoană juridică sau chiar statul. Astfel, angajatul primește sub formă de salariu doar o parte din valoarea produsului creat de forța sa de muncă și, anume, valoarea produsului necesar. De aceea, și salariul nu este ceea ce apare la suprafața vieții reale, ci forma transformată a valorii și prețului forței de muncă.

Dar ce s-ar întâmpla dacă angajatul ar primi sub formă de salariu întreaga valoare creată de forța sa de muncă? Într-o ast-

Schema 4. **Componentele definitorii ale pieței forței de muncă.**

Sursă. Elaborată de autor.

Așadar, obiectul pieței forței de muncă îl constituie nu munca, ci capacitatea persoanei apte de muncă de a munci pentru o anumită remunerare în bani sau în natură.

Pe piața forței de muncă, angajatorul și salariatul par a se întâlni ca două persoane aflate pe picior de egalitate cu intenția să procedeze la un schimb de echivalente. Dar acest „rai al drepturilor înăscute al omului” nu este decât în aparență un rai.

În fel de situație angajatorului nu i-ar rămâne niciun surplus de venit peste salariul plătit lucrătorului, ar dispărea sursa de acumulare a unei părți din produsul nou-creat pentru dezvoltarea și modernizarea bazei tehnico-materiale de producție, soluționarea problemelor sociale ș. a. Producția de mărfuri ar pierde orice sens. Deci problema-cheie este problema respectării raportului optim în procesul distribuirii și redistribuirii valorii nou-create.

Procesul de muncă și procesul de creare a valorii. După cum s-a menționat, orice proces de producție presupune existența și combinarea a, cel puțin, doi factori de producție: *mijloacele de producție și forța de muncă*. Cei doi factori nu au același rol și nici nu se comportă la fel în timpul procesului de producție.

Mijloacele de producție (mașini, utilaje, materii prime, combustibili, energie ș. a.) nu fac altceva decât să-și transmită valoarea lor asupra produselor, la a căror creare participă. Costul lor se regăsește în prețul produselor destinate vânzării. Consumarea și transmiterea valorii are loc fie dintr-odată, într-un singur ciclu de producție (mijloacele circulante), fie succesiv, sub forma amortizării (mijloacele fixe). Mai repede sau mai târziu, dintr-odată sau succesiv, valoarea mijloacelor de producție se transmite integral asupra bunurilor materiale sau a serviciilor prestate. Așadar, prin folosirea mijloacelor de producție în procesul de producție nimic nu se pierde, nimic nu se creează. Cu totul altfel stau lucrurile în ceea ce privește factorul forței de muncă. Posesorul mijloacelor de producție a angajat forța de muncă pentru a dispune de ea într-un interval de timp. În acest interval, în timpul zilei de muncă, angajatul are ca sarcină minimă să creeze, în procesul de utilizare a mijloacelor de producție, o valoare nouă, egală cu valoarea forței sale de muncă. Dacă procesul de producție s-ar opri aici, proprietarul mijloacelor de producție s-ar transforma, cum s-a menționat, într-un filantrop. Pentru că așa ceva este exclus, procesul de producție continuă. În această continuitate, forța de muncă, în același proces de producție și în limitele duratei zilei de muncă stabilite prin contract, creează o valoare peste propria sa valoare. De aici *valoarea forței de muncă și valoarea creată de forța de muncă*, în procesul muncii, sunt două mărimi diferite. Diferența dintre aceste mărimi reprezintă **plusvaloarea**.

Procesul de muncă nu este altceva decât „consumarea” mărții - forță de muncă cumpărată de către posesorul mijloacelor de producție, pe care el n-o poate consuma, decât adăugându-i mijloace de producție. În timpul procesului de muncă, munca, în calitate sa de muncă concretă, utilizează mijloacele de producție pentru a le transforma în mărfuri, iar în calitate de muncă abstractă - creează și adaugă valoarea nouă. Anume așa decurge procesul de creare a valorii mărții.

Pe posesorul factorilor de producție nu-l interesează însă valoarea în sine a mărții, ci o anumită parte a ei - plusvaloarea. Ea se obține tocmai prin prelungirea procesului de formare a valorii mărții dincolo de punctul până la care salariatul a reprodus valoarea forței sale de muncă.

Distincția între procesul de muncă și cel de creare a valorii în interiorul duratei zilei de muncă este inoperațională. Aceasta se explică prin unitatea organică a acestor două procese, prin faptul că fiecare oră, fiecare minut, secundă ș. a. le conțin ambele. Angajatul nu lucrează o parte a zilei de muncă pentru sine și o altă parte distinctă - pentru angajator.

La originea plusvalorii se regăsește deci consumarea forței de muncă a salariaților. Ea nu poate aparține decât celui, care a angajat-o pe piața forței de muncă, pe baza schimbului de echivalente - angajatorului. Echivalența de pe piața de muncă permite exploatarea în procesul de producție a factorului uman. Mărimea exploatării se poate măsura la modul relativ și absolut. Relativ - prin *rata plusvalorii* (p^1), care exprimă gradul de exploatare; absolut - prin măsura plusvalorii.

Rata plusvalorii reprezintă raportul dintre timpul de muncă necesar (t^0), în care muncitorul reproduce valoarea forței de muncă și timpul de supramuncă (t^1), în care el creează plusvaloare.

Formula de calcul este:

$$p^1 = t/t^1 \times 100\% = (P/S) \times 100\%$$
, unde:

p^1 – rata plusvalorii;

t – timpul de muncă necesar;

t^1 – timpul de supramuncă;

P – plusvaloarea creată în timpul de supramuncă;

S – salariul muncitorului creat în timpul de muncă necesar.

Determinând raportul în care valoarea nou-creată se împarte între angajat și angajator, rata plusvalorii nu indică mărimea absolută a supramuncii și a numărului de angajați creatori de plusvaloare. Această lipsă este suplinită de masa plusvalorii (P) care poate fi calculată după formula:

$P = (p/s) \times N$, unde:

P – masa plusvalorii;

p – plusvaloarea creată de un angajat;

s – salariul unui angajat;

N – numărul total al angajaților.

Dacă, de exemplu, la întreprindere activează 1.000 de angajați și fiecare dintre aceștia pe parcursul unei zile de muncă creează plusvaloare în mărime de 4 USD, atunci masa plusvalorii (P) va fi egală cu 4.000 USD. Există două căi principale de obținere a plusvalorii: *extensivă* și *intensivă*.

Calea extensivă constă în prelungirea zilei de muncă în favoarea timpului de supramuncă. Dacă, de exemplu, ziua de muncă este de 8 ore și se împarte în mod egal, în *timp de muncă necesar* de 4 ore și, respectiv, *timp de supramuncă* alte 4 ore, rata plusvalorii este: $p^1 = (4/4) \times 100\% = 100\%$. Dacă ziua de muncă crește la 10 ore, iar timpul de muncă necesar rămâne același, rata plusvalorii devine: $p^1 = (6/4) \times 100\% = 150\%$.

Calea intensivă presupune sporirea forțelor productive ale muncii și, ca urmare, creșterea productivității muncii angajaților. În acest caz, ziua de muncă nu se mai prelungeste. Creșterea productivității muncii face posibil ca, în limitele aceleiași perioade de timp, să se procedeze la reducerea timpului de muncă necesar și, ca și consecință, mărirea timpului de supra-

muncă. Dacă, de exemplu, ziua de lucru rămâne de 8 ore, iar intensificarea muncii implică un consum suplimentar de 15 minute la fiecare oră, în 8 ore plusul de muncă astfel obținut este de $8 \times 15 = 120$ minute, adică două ore. Dacă acest „câștig” este în favoarea timpului de supramuncă, rata plusvalorii crește, de la 100%, inițial, la $p^1 = (6/4) \times 100\% = 150\%$.

O altă cale, mult mai simplă și comodă, este metoda de obținere a **plusvalorii relative**. Durata zilei de muncă nu se mai prelungeste, nici extensiv, nici intensiv. În limitele aceleiași zile de muncă, se procedează la reducerea timpului de muncă necesar și, ca o consecință, mărirea corespunzătoare a timpului de supramuncă.

Dacă de la împărțirea egală a zilei de muncă de 8 ore între cele două segmente și deci la o rată a plusvalorii de 100%, devine posibilă reducerea timpului de muncă necesar la 3 ore și sporirea timpului de supramuncă la 5 ore, atunci rata plusvalorii crește de la 100% la 166%: $p^1 = (5/3) \times 100\% = 166\%$. O astfel de cale poate fi asigurată pe baza modernizării și re tehnologizării producției.

După cum s-a menționat, în procesul de producție și, respectiv, la crearea valorii mărfii participă mijloacele de producție și forța de muncă.

Mijloacele de producție, în esență, nu fac decât să-și transmită valoarea lor asupra produselor nou-create. Forța de muncă utilizată în procesul de producție reproduce valoarea sa și creează plusvaloare. În acest context, valoarea mărfii poate fi prezentată astfel:

$V = C + S + P$, unde:

V – valoarea mărfii;

C – costul mijloacelor de producție consumate;

S – salariul angajaților;

P – plusvaloarea creată de supramunca angajaților.

Altfel spus, valoarea de schimb a mărfii constă din *cantitatea de muncă trecută și*

cantitatea de muncă vie consumată în procesul de producere a acesteia.

Dacă, de exemplu, costul mijloacelor de producție este egal cu 6.000 de unități monetare (u. m.), salariul angajaților constituie 4.000 de u. m. și plusvaloarea – alte 4.000, atunci valoarea mărfii (*V*) va fi egală cu 14.000 de u. m. Într-o astfel de situație, întreprinzătorul va obține un venit net de 4.000 u.m.

Concluzii

1. Munca constituie însuși procesul de producție a bunurilor materiale sau a serviciilor. Forța de muncă reprezintă totalitatea aptitudinilor fizice și intelectuale care există în organismul, în personalitatea vie a omului. Aceasta determină deosebirea esențială dintre noțiunile de „muncă” și „forța de muncă.”

2. Mărimea valorii unei mărfi este direct proporțională cu cantitatea de muncă cheltuită pentru producerea sa și invers proporțională cu forța productivă a muncii.

3. În economia producătoare de mărfuri devine marfa și forța de muncă a persoanei apte de muncă. Ca orice marfă, marfa-forța de muncă are valoare de întrebuințare și valoare de schimb.

Valoarea de întrebuințare a mărfii-forță de muncă reprezintă capacitatea sa de a produce, în procesul de producție pentru

care este angajată, o valoare mai mare decât propria sa valoare, de a produce plusvaloare. Pentru această calitate a ei, posesorul mijloacelor de producție o angajează. Așa-numita piață a muncii devine piața forței de muncă.

Valoarea forței de muncă este determinată de cheltuielile de muncă socialmente necesare pentru producerea și reproducerea sa. Limita minimă a valorii forței de muncă o formează valoarea mijloacelor de existență, acel minimum necesar sub care însăși existența a individului este pusă sub semnul întrebării.

4. Deosebirea dintre „piața muncii” și „piața forței de muncă” este dată de deosebirea dintre muncă și forța de muncă.

5. Piața forței de muncă reprezintă ansamblul relațiilor social-economice ce apar în legătură cu angajarea și utilizarea forței de muncă, precum și cu asigurarea protecției sociale a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă. Obiectul pieței forței de muncă îl constituie nu munca, ci forța de muncă, capacitatea omului de a munci.

6. Ca piață a celui mai important factor de producție, piața forței de muncă se încadrează într-un sistem integral, care reprezintă, la rândul său, un segment al sistemului general al economiei naționale.

BIBLIOGRAFIE

1. Adam Smith. *Avuția națiunilor*. Cercetare asupra naturii și cauzelor ei. Chișinău: Editura „Universitas”, vol. I, 1992.
2. Karl Marx. *Capitalul*. București: Editura de stat pentru literatură politică, vol. I, 1957.
3. Blavoschi Andrei, Butnaru Veronica. *Piața forței de muncă și politicile sociale*. Chișinău: Editura Academiei de Administrare Publică, 2009.
4. Blavoschi Andrei. *Doctrină economică*. Chișinău: Editura Academiei de Administrare Publică, 2004.
5. *Forța de muncă în Republica Moldova*. Chișinău: Statistica, 2008.
6. *Dicționar de economie*. București: Editura „Economică”, 2001.
7. Burloiu Petru. *Economia muncii*. București: Editura „Lumina Lex”, 1993.

Prezentat: 17 martie 2014.

E-mail: bajenaru@rambler.ru